

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЙ
ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І АДАПТАЦІЇ

Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій

(Випуск 2)

Збірник наукових статей

Київ 2016

УДК 323.1
С 67

*Рекомендовано до друку Вченою радою Українського інституту
стратегій глобального розвитку і адаптації
(протокол № 3 від 11.05.2016 р.)*

Редакційна колегія:
д.філос.н., проф. О.В.Білокобильський;
д.філос.н., проф. Р.О.Додонов;
к.філос.н., В.С.Левицький

Рецензенти:

доктор філософських наук, професор В. І. Додонova
доктор філософських наук, професор Я. І. Пасько

Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій. Збірник статей. Випуск 2. – Київ: Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації, 2016. – 270 с.

Книга, яку читач тримає в руках, є другим випуском збірки “Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій”. Перший випуск побачив світ по гарячих слідах ескалації протистояння на початку 2015 року та був присвячений передумовам виникнення конфлікту, особливостям розвитку і можливим наслідкам. Другий випуск, натомість, зосереджений навколо теоретичного осмислення нових аспектів цього конфлікту, аналізу громадської думки та перспектив примирення.

Головним принципом відбору матеріалів, як і в попередньому збірнику, стала відповідність загальнонауковому критерію об’єктивності та обґрунтованості.

УДК 323.1

Відповідальність за зміст матеріалів несуть їхні автори

© УІСГРА, 2016

ЗМІСТ

Передмова	5
ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	
Білокобильський Олександр, Левицький Віктор Глобальні зіткнення постсекулярного світу та українське питання.....	9
Пасько Ігор Суб'єкт історії і техніка у формах <i>Gemeinschaft</i>'у..	26
Beilin Yossi The key for a new horizon.....	47
Додонов Роман Східноукраїнський конфлікт у контексті концепції циклічного насилля.....	51
Кобалия Дмитрій Диалог и война на Донбассе.....	65
Халіков Руслан Постсекулярні глобалізаційні проекти В Ірані, Туреччині та арабському світі.....	80
ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	
Левицький Віктор Чи є в Україні час і далі робити помилки?.....	95
Скворець Володимир Моделі мирного врегулювання східноукраїнського конфлікту.....	105
Лепський Максим Миротворення в умовах гібридної війни в Україні: визначення миротворчих процесів, часова перспектива, історичні аналогії.....	119

Панькова Оксана	
Воєнний конфлікт на Сході України в дзеркалі громадської думки.....	149
Ваколюк Леся	
Соціальні передумови виникнення сепаратизму на Донбасі.....	170
Єрескова Тетяна	
Соціальна природа конфліктогенності сучасного українського соціуму: дихотомія «прогресувати» vs «залишити як є / повернути як було».....	183
Попов В'ячеслав	
Повсякденне життя українських городян сьогодні та в умовах війни у 1917-1920 рр.: аналогії сприйняття.....	194
Павлюк Валерій	
Примирення на Сході України: об'єктивна неможливість та неминучість встановлення.....	208
Лихачев Вячеслав	
Ультраправые добровольческие формирования на фронте: некоторые характеристики.....	216
ДОДАТКИ	232
АНОТАЦІЇ / SUMMARY	248
АВТОРИ	267

Примирення на Сході України: об'єктивна неможливість та неминучість встановлення

Павлюк Валерій

Перше, що спадає на думку, коли розмірковуєш про можливість примирення на українському Сході або Донбасі, те, що проблему цю слід розглядати комплексно з багатьох позицій: пересічних громадян, державних службовців, переселенців, можновладців, громадських активістів, людей, що залишилися на окупованих територіях та підтримують настрої щодо їх відокремлення, а також тих, хто, перебуваючи в окупації, продовжує підтримувати Україну.

Метою статті є спроба дослідити складові забезпечення примирення на Сході України, а також розглянути основні етапи реалізації цього складного процесу.

Дослідження проблеми такого ступеня складності потребує обов'язкового оперування певним понятійним апаратом, звернення до національного та світового досвіду прецедентів примирення, розгляду створення умов та заходів, що стали (могли б стати) інструментами його забезпечення.

Крім того, здатність передбачення та прогнозування форм, підходів та інших засад забезпечення примирення, тобто певної методології встановлення миру, дозволять нам проробити та визначити альтернативні варіанти досягнення мети та вирішення проблеми припинення конфронтації, приборкання ненависті, люті, жаги до помсти й створення узгодженого простору мирного співіснування великих груп людей з різними поглядами. Вирішення проблеми неможливо без подолання протиріччя, що значно ускладнює завдання.

Розгляд понятійного апарату визначеної проблеми значно полегшує розуміння самого терміна «примирення», а відтак і змісту відповідного процесу. Торкаючись семантичних аспектів

поняття «примирення» і його розгляду в українській мові, ми можемо декларувати значення, що вже констатує факт примирення сторін, посварених друзів, взаємної дії, встановлення миру, злагоди після усунення причин сварки, ворожнечі. В англійській окрім терміна, що відбиває результат – «reconciliation», функціонує також поняття «rease-making», який позначає процес «створення миру», тобто активні дії, спрямовані на усунення конфронтації й досягнення миру¹.

Крім цього, при розгляді примирення, як стану, так і процесу, автоматично вживаємо термін «домовленість», що передбачає наявність перемовин, обговорення спірних питань, усунення проблемних моментів за рахунок виявлення компромісних рішень та здатності йти на поступки. Обговорюючи ці питання, суспільство відроджує можливість встановлення територіального, мовного, історичного балансу в колись соборній, єдиній та водночас складній Україні.

У результаті формується певний перелік первинних уявлень і похідних питань, починаючи з розуміння, що саме по собі примирення не виникне, і завершуючи тим, що його потрібно не лише ініціювати, а й створювати відповідну атмосферу та середовище, підтримувати ідеологічно й матеріально, формуючи стратегічні засади довгострокового миру.

Реальність досягнення стану мирного та усвідомленого співіснування спирається на бажання, наполегливість у розповсюдженні ідеї, витримку, пошук і реалізацію підходів та методик стосовно створення діалогового простору, атмосфери взаємоповаги й розуміння переваг життя в узгодженому спокої, аніж у інерційній (або активній) конфронтації.

Спробуємо відтворити логічний ланцюг «досягнення примирення на Сході України»: 1) бажання – 2) ініціатива – 3) формат – 4) інструментарій – 5) профілактика і моніторинг. Зрозуміло, що наведені ланки є умовними, але, виходячи з того,

---

1 Російсько-українські_словники. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://r2u.org.ua/s?w=%D1%81%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%B5&scope=all&dicts=all&highlight=on>.

що процеси започаткування, встановлення й утримання примирення повинні бути керованими, необхідно розглядати проблему системно з використанням процесного підходу, а також, враховуючи динаміку розвитку конфлікту на Донбасі та вже отримані наслідки його існування.

Отже, **бажання**. Суспільство в цілому й громадяни зокрема розглядають конфлікт на Донбасі по-різному, але майже всі одностайні в тому, що чергові жертви й підігрівання конфронтації в зоні так званої АТО вже не призводять до будь-яких значних зрушень щодо відновлення державного кордону та встановлення української влади на втрачених територіях. Підвищення авторитету української держави знижується завдяки новим смертям і ускладненням умов переміщення людей. При цьому ми маємо не громадянське протистояння, а підігріту й підтримувану ззовні конфронтацію в суспільстві, яка призвела до окупації значної території незалежної держави з використанням особового складу та військової техніки іноземної (Російської Федерації) армії. Військові дії з боку збройних сил України були неминучі. Об'єднані збройні формування РФ і місцевих прихильників відокремлення Донбасу від соборної України були зупинені. Головну мету цього протистояння було досягнуто, але миру до 2014 року державу було вплутано у війну, що забрала вже десятки тисяч людських життів. Встановлена лінія розмежування продовжує забирати життя військових і мирних громадян, а сотні тисяч жителів Сходу України отримали статус внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території.

Слід зазначити, що ці особи вважають себе громадянами України, підтримують унітаризм як базову цінність конституційного ладу України і водночас вважають Донецьк, Луганськ, Ровеньки тощо своєю «малою Батьківщиною». Бажання припинення військових дій, започаткування дієвих перемовин між сторонами конфлікту і досягнення базового примирення є цілком природним для українців і, здається, неприйнятним для тих, хто заробляє на війні та використовує її для відновлення, збереження або посилення впливу на світовий порядок або розподіл сил. Можна також лише передбачати,

скільки десятків чи сотень тисяч жителів Сходу знаходяться під впливом підступної ідеології «братського» північного сусіда.

Патріарх-емерит Української греко-католицької церкви Любомир Гузар, висловлюється з цього приводу так: «Я не бачу можливості примирення чи миру. Мир можливий лише тоді, коли є дві сторони, які на правду миру прагнуть. Назагал так виглядає, що ми прагнемо миру, що ми не хочемо війни ані з Росією, ані з кимось іншим, але це одностороннє бажання. А якщо нема такого самого щирого бажання миру з іншої сторони, то говорити про мир є мрія і більш нічого. Правдиве замирення – справа обох сторін»².

І все ж таки бажання примирення є притаманним сьгоднішнім настроям в суспільстві. Повна зневіра народу неможлива, тому що агресор зупинений і держава всіляко підтримується світовою спільнотою. Героїзм українських військових доведено і пам'ять про їх відданість вже на шпальтах сучасної історії. Тож на разі бажання встановлення миру ґрунтується на втомленості суспільства від новин про загибель військових і громадян, невизначеності щодо подальшого розвитку держави, відволіканні значних ресурсів на війну, розкраданні державних коштів, дискримінаційної політики блокади стосовно людей, що представляють зону конфлікту. Припинення війни дозволить зосередитися на внутрішніх проблемах і впровадженні реформ.

Ініціювання процесу примирення є головною ланкою зазначеного ланцюга. Ідеальним розвитком подій було б поєднання дієвої державної політики примирення та консолідації з громадськими ініціативами. Очевидно, що найбільш пасіонарна частина суспільства (назвемо їх «активісти-волонтери») чітко розуміє потенційні наслідки довгострокового протистояння як на глобальному, так і на локальному рівні. Це й політична нестабільність, і економічний занепад регіонів, і соціальна криза.

---

2 Гузар Л. Правдиве замирення – справа обох сторін. [Електронний ресурс] / Л. Гузар. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/personalities/lyubomir-guzar-pravdive-zamirennya-sprava-oboh-storin-.html>.

Для тих, хто ще не зрозумів: війна відбулася за рахунок зубожіння народу. І він, поки що, готовий це сприймати як плату за незалежність та гідність.

Стосовно держави: її політика історичної пам'яті, права народу на історію та концепція примирення знаходяться поки що на стадії творення.

Політика історичної пам'яті в тій чи іншій мірі ведеться в усіх країнах. Кожна держава зацікавлена в тому, щоб у суспільстві панували спільні уявлення про минуле³.

Важливим є те, що політика пам'яті повинна бути скерована на збереження суспільної стабільності, сприяти пошуку інтегративних компонентів суспільного розвитку, знімати з порядку денного надмірну політизацію історичних подій та попереджати загострення суспільних протиріч, узгоджувати регіональне бачення історичного минулого із загальнонаціональним.

Практика показує, що рішення, які стосуються історичної пам'яті, повинні відповідати інтересам громадянського суспільства в цілому, а не ініціюватися лише окремими політичними партіями⁴.

Історія не повинна бути слугою політичної кон'юнктури, її не можна писати під диктовку. У вільній державі ні одна політична сила не вправі присвоїти собі право встановлювати

---

3 Кашук М. Право народу на історію: законодавча база і державна політика. [Електронний ресурс] / М. Кашук. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzlubp_2012_8_53.pdf.

4 Луцишин Г.І. Державна політика історичної пам'яті як чинник консолідації українського суспільства [Електронний ресурс] / Г.І. Луцишин. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Grani_2015_8_8.pdf.

історичну істину й обмежувати свободу дослідника під загрозою покарання⁵.

Міністерство інформаційної політики України, наприклад, повністю програє інформаційну війну державі-агресору. Але ініціативу перехоплює суспільство. Створюються політичні школи (наприклад, CAPS), де українські пасіонарії вивчають шляхи вирішення міждержавних конфліктів, політичні комунікації та сучасні практики міжнародного співробітництва. Виникають нові громадські об'єднання, рухи («Нова країна», «Українська команда реформаторів»), що перебирають на себе функції держави й заповнюють інформаційний вакуум, здійснюючи спротив впливу російської ідеології та формуючи сучасне розуміння національної ідентичності українців. І це вже похідні дії від волонтерства під час Майдану і допомоги в зону АТО.

Сьогодні в Україні вже діє проект «Культура примирення: нова історична свідомість в Україні», що реалізується в рамках програм співробітництва з громадянським суспільством в країнах Східного партнерства Міністерства іноземних справ Німеччини. Партнером дослідницької групи в Німеччині є товариство «Бохум-Донецьк». Метою проекту є виведення з поля історії чинників розбрату та ненависті в Україні та просування такого типу історичної свідомості, який базується на цінності людського життя, права та єдності в різнобарв'ї⁶.

Не залишаються осторонь і регіональні еліти. У 2015 році було створено громадську ініціативу «Відновлення Донбасу», яка

---

5 Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять [Текст] / П'єр Нора; пер. з фр. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2014. – 272 с.

6 Освітньо-науковий семінар «Культура примирення: нова історична свідомість в Україні». [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://is.kubg.edu.ua/index.php/pro-institut/kafedry/kafedra-filosofii/podii/3042-osvitno-naukovyi-seminar-kultura-prymyrennia-nova-istorychna-svidomist-v-ukraini.html>.

стала ініціатором проведення Форуму «Відновлюючи Донбас та Україну» / «Restoring Donbas and Ukraine». Метою форуму визначено формування громадської платформи з пошуку шляхів відновлення Донбасу та соціально-економічного розвитку України в сучасних умовах. Одним із завдань є створення об'єднання групи експертів, громадських активістів, благодійників та представників міжнародних організацій в рамках роботи «Інституту громадської дипломатії». Тобто держава в особі Президента, Парламенту, Кабміну та інших інститутів державного управління знову «запізнюється» з ініціативами стабілізації на Сході, тоді як суспільні та громадські течії дають вагомий результат у побудові національної політичної стратегії⁷.

Формат, у який втілюються бажання та ініціатива примирення, знов-таки, свідчить про мінімальну зацікавленість держави у терміновому досягненні миру на території конфлікту і початку процесу примирення. Нормандська четвірка обговорює питання примирення у форматі зустрічей, де можуть бути досягнути певні домовленості на вищому рівні. Але європейські партнери іноді відверто заграють з представниками держави-агресора, часом взагалі не помічають її негативного впливу на результативність перемовин, а в деяких випадках просто демонструють нерішучість. Мінська контактна група ще більш сумнівна за своєю дієздатністю, ніж нормандська, перш за все, через специфіку свого складу (колишній президент держави, політик з сумнівною репутацією, представники-очільники невизнаних територій, представник держави-агресора). Тут є, як мінімум, три-п'ять можливостей радикальної зміни стану перемовин. Наприклад, Росія начебто згодна, а невизнанці раптом стають гранично незалежними. Або представники Донецька-Луганська починають погоджуватися з певними умовами, навіть настає «мирний час», а потім російська сторона, втрачаючи наступні позиції в світі, дає команду відновити бойові дії. І так

---

⁷ Форум «Восстановливая Донбасс и Украину». [Електронний ресурс]. –Режим доступу:<http://rdu.com.ua/ru/>.

далі, з варіаціями, підводним камінням, колишніми парторгами, «родинними зв'язками», різким визнанням військового потенціалу Росії, що несе загрозу світу, тощо. Тобто формат існує, але він не ставить на меті вирішення проблеми в часі й просторі, а просто констатує наявність обговорення. Крім того, певні заяви представників окупованих територій свідчать про апріорну неможливість компромісу.

Вихід є, і не один. Або наповнювати змістом й чіткими заходами політику виведення України зі стану військового протистояння із залученням офіційних осіб з боку України. Або згортати існуючий формат і виводити його в суто офіційний із подальшим виконанням прийнятих рішень відповідними державними інститутами: від певних міністерств до конкретних служб, включаючи пункти пропуску.

Якщо ми в найближчі два роки дістанемося до **інструментарію** примирення, можна буде говорити про ефективність формату, методів відновлення відносин між сторонами. Лише певні домовленості, підкріплені рішеннями, які виконуються, й обидві сторони бачать результат, призведуть до поступового зняття напруження. Велике значення в цьому процесі має своєчасне й прозоре висвітлення змісту перемовин і домовленостей на всій території України, щоб будь-яке невиконання одразу демонструвало населенню порушника.

Чітко розуміючи мету – забезпечення примирення – учасники процесу зобов'язані стримуватися у своїх індивідуальних амбіціях, бути здатними оперативно реагувати на нові обставини, що виникають під час перемовин, і використовувати їх для отримання стратегічного результату. При цьому слід уникати системних помилок: не може в контактній групі від України працювати Віктор Медведчук, коли мова йде про примирення на батьківщині Василя Стуса.

Етап **моніторингу й профілактики** настане автоматично. Сьогодні про нього говорити зарано.

Інструментарію примирення слід присвятити окреме дослідження, де буде розглядатися і методика ненасильницького спілкування, через яку сторони конфлікту знаходять спільні цілі і

не примушуються до співіснування. Боротьба за інформаційний простір та створення змісту – окреме питання повернення окупованих територій.

Донбас – це Україна, там живуть наші співвітчизники. Багато з них чекають на повернення української влади, а з багатьма потрібно довго й наполегливо спілкуватися, відновлюючи стосунки або створюючи нові.

1. Російсько-українські_словники. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://r2u.org.ua/s?w=%D1%81%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%B5&scope=all&dicts=all&highlight=on>
2. Гузар Л. Правдиве замирення – справа обох сторін. [Електронний ресурс] / Л. Гузар. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/personalities/lyubomir-guzar-pravdive-zamirenniya-sprava-oboh-storin-.html>
3. Кащук М. Право народу на історію: законодавча база і державна політика. [Електронний ресурс] / М. Кащук. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzlubp_2012_8_53.pdf

4. Луцишин Г.І. Державна політика історичної пам'яті як чинник консолідації українського суспільства. [Електронний ресурс] / Г.І. Луцишин. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Grani_2015_8_8.pdf
5. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять [Текст] / П'єр Нора; пер. з фр. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2014. – 272 с.
6. Освітньо-науковий семінар «Культура примирення: нова історична свідомість в Україні». [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://is.kubg.edu.ua/index.php/pro-institut/kafedry/kafedra-filosofii/podii/3042-osvitno-naukovyi-seminar-kultura-prymyrennia-nova-istorychna-svidomist-v-ukraini.html>